

ОРГАНІЗАЦІЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ В РЕЖИМІ ДНЯ

Методичні поради для вихователів-стажерів

Гра - велике світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається живлющий потік уявлень, понять про навколишній світ.

В. О. Сухомлинський

Гра — провідний вид діяльності дошкільнят. Вона впливає на розвиток їхньої психіки. Дитина поводить себе в грі саме так, як і в справжніх життєвих ситуаціях. У грі формується довільність поведінки, супідрядність вимозі "потрібно", а не "хочу", знімається егоцентризм, тобто дитина вчиться рахуватися з наявністю інших поглядів на події та предмети дійсності. В грі вдосконалюються пізнавальні процеси.

Гра має характер моделювання, бо, розігруючи той чи інший сюжет, діти відтворюють (моделюють) взаємини дорослих, поступово переходячи від вичленування зовнішніх предметних дій, характерних для дорослого, до вичленування його взаємин з іншими людьми.

Водночас гра є школою моральної поведінки, оскільки в ній закладено певні норми моралі — правила, яким треба скорятися, навіть пригнічуючи свої імпульсивні бажання.

Протягом дня, поза заняттями, діти мають можливість гратися чотири рази: до сніданку (5-40 хв), між сніданком та заняттями (5-7 хв), на відкритому повітрі (1 год.-1 год. 30 хв), після денного сну (20-40 хв).

Ігри до сніданку розпочинаються з приходом дитини до садка, перериваються сніданком і тривають до початку занять. Завдання вихователя в цей період — так раціоналізувати педагогічний процес, щоб мати можливість організувати гру дітей в найефективніших формах, активно впливати на її хід та взаємини дітей.

У молодшій групі перевага надається іграм, в яких діти могли б якнайповніше задовольнити свої потреби в грі без складних особистісних взаємин. Це ігри, наприклад, з піском та водою, в які можна грати будь-якої пори року в кімнаті або на

відкритому майданчику, нескладні будівельні ігри, під час яких може виникати потреба не тільки в індивідуальних, а й у спільних діях, погодженні задумів. Для зазначених ігор потрібний матеріал та іграшки, які спонукають дітей до рухів. У другій половині року набувають оформленого характеру рольові ігри, які дуже подобаються малечі.

У вихованців середньої групи досвід ігрової діяльності значно більший, вони приносять іграшки з дому, що урізноманітнює та ускладнює ігри. Діти швидко розуміють один одного, втілюючи свій задум. Ігри та іграшки формують почуття і думки малюків, отже, дітям слід надати якнайширші можливості гратися в усе, що їм хочеться. Вихователь коригує гру, не порушуючи її, зберігаючи її самодіяльний і творчий характер, безпосередність переживань, віру дитини в правдивість того, що діється.

Вихованцям старшої групи надаються широкі можливості для гри в рольові, будівельні, дидактичні та рухливі ігри як індивідуально, так і колективно.

Ігри дітей після сніданку мають узгоджуватися з характером та змістом подальших занять. Так, перед заняттями з рідного мовлення, математики, малювання доречними будуть ігри на розвиток мислення, уваги, уяви. Іншу спрямованість надають іграм, якщо наступні заняття потребують від дітей рухів (хореографія, фізкультура). Отже, керівництво іграми треба узгоджувати з педагогічним процесом. Важливо відходити від шаблонів. Ні в якому разі не варто нав'язувати щось дітям, викликаючи тим самим у них спротив, вихід з гри або її припинення. Тут доречними будуть запитання, поради, рекомендації.

Ігри між заняттями. Для всіх груп дітей добирають ігри, які передбачають незначне розумове навантаження — з дрібними іграшками, м'ячем, нескладним конструктором. Немає потреби надто регламентувати ці ігри, але бажано, щоб вони давали дитині можливість рухати-ся. У перервах між заняттями варто уникати ігор усією групою. Це втомлює дітей. Також недоречними будуть нові ігри, які потребують тривалих і складних пояснень. Перехід від ігор до занять має відбуватися спокійно та невимушено.

Ігри на відкритому повітрі. Діти можуть продовжувати гру, розпочату раніше (до занять або між ними), якщо вона їх зацікавила, або вигадати щось нове. Ці ігри бажано всіляко урізноманітнювати, оскільки є великий простір для активних рухів, тож варто якомога повніше використати ці умови, щоб вихованці могли побігати, пострибати, просто побавитися.

Організуючи ігри на відкритому повітрі, слід обов'язково враховувати такий важливий чинник, як сезонність. У холодну погоду вони мають давати достатнє навантаження, але при цьому не передбачається дотримання однакового темпу для всіх дітей, тривалої підготовки, великих зусиль, уваги. Ігри мають швидко розігрівати дітей, але без шкоди здоров'ю. Вимоги до них повинні бути індивідуалізовані, з урахуванням стану здоров'я кожного вихованця, погодних умов.

Молодші дошкільнята досить активні, вони багато рухаються, однак досвід рухової діяльності в них ще малий та одноманітний. Щоб підвищити активність та збагатити рухи малят, слід створювати відповідні умови, використовувати різноманітні предмети й іграшки (м'ячі, кульки, кубики, скакалки та ін.). Так, навесні можна організовувати різні перебіжки, починаючи з найпростіших ("Конячки", "Коники", "Дожени м'яч", "Принеси предмет", "Ширше крок" і т.п.); підскоки та стрибки ("Стрибни вище", "Торкнися м'яча", "Злови метелика"); лазіння і повзання (проповзти по дошці, лаві), гру "Квочка та курчатка"; вправи з обручем, катання на гойдалках, їзда на велосипеді, ігри-забави ("Хованки", "Піжмурки", "Мильні бульбашки" тощо).

Більш цільові у цьому віці ігри з піском, будівельним матеріалом, що є початком конструкторської діяльності. Педагог обов'язково навчає дітей грати, створює ігрову ситуацію, безпосередньо спілкується з вихованцями, використовуючи методи прямого впливу. Водночас має місце й опосередкований вплив через іграшку, нескладну інсценівку тощо. Малюкам цього віку подобаються сюжетно-рольові ігри на побутові теми, пов'язані з повсякденним життям (наприклад, дівчатка грають у ляльки, хлопчики — з машинами).

Вихованцям середньої групи можна запропонувати для гри різноманітні природні матеріали. Води і піску має бути вдосталь. У цей віковий період також проводять дидактичні ігри, пов'язані з рухом. Це ігри-загадки, де діти рухами зображають якийсь предмет або дію. Їх доцільно проводити після бігу або іншого активного фізичного навантаження. Продовжується збагачення сюжетно-рольових ігор ("водії", "сім'я",

"магазин", "залізниця", "пілоти", "лікарня", "зоопарк" та ін.). Чергування ігор з правилами і без них сприяє розвитку та урізноманітненню ігор, їхньому виховному впливові на дітей. Важливий постійний контакт вихователя з дітьми як опосередкований, так і безпосередній. Хоча вміння самоорганізації ігор у середній групі ще невеликі, варто на них спиратися, коригуючи в разі потреби зміст та умови гри.

У старшій групі можна запропонувати дошкільнятам перед виходом на майданчик домовитися, у що і як вони гратимуть. Це відразу надасть спрямованості їхній діяльності. Деякі ігри (в "моряків", "льотчиків", "космонавтів") можуть тривати тижнями, поступово розвиваючись. Доцільні ігри-драматизації (якщо план гри, послідовність дій визначено заздалегідь), дидактичні, сюжетно-рольові, рухливі ігри. Втручання вихователя має зводитися до порад, як краще організувати задуману гру. Для цього досить побіжних зауважень під час збирання на прогулянку. Для кращої самоорганізації бажано, щоб діти у групі знали кілька ігор і вміли у них грати. Важливий і спосіб організації дітей. Наприклад, вони можуть обрати ведучого в грі самі за допомогою лічилки, або його призначить вихователь.

Ігри після денного сну в усіх групах проходять у кімнаті або на відкритому повітрі. Кімнату, в якій грають діти, бажано віддати повністю у їхнє розпорядження: розташування меблів, іграшок підпорядковується грі. Вихователь спрямовує дитячу самодіяльність, сам бере участь, ознайомлює дошкільнят з новою грою. Якщо вони грають у різні види ігор, виховні завдання урізноманітнюються та індивідуалізуються. Надвечір можна продовжити будівельні та рольові ігри, розпочаті на відкритому повітрі. У дітей накопичується достатньо образів, щоб грати різні ролі, будувати споруди тощо. Рівень цих ігор значно зростає за умови, якщо вихователь запропонує завдання. Можна проводити з дітьми дидактичні ігри, зміст яких досить різноманітний. Поєднання дидактичних ігор з іншими видами дає змогу досягти значного успіху у всебічному розвитку дітей. У цей час доречними будуть музичні ігри, в яких вихователеві відводиться значна роль. Це — ігри-хороводи з піснями, рухливі ігри, ігри під музику, ігри-загадки. Активною має бути роль вихователя і в іграх-драматизаціях.

Неабияку роль у житті дитини відіграє гра-праця з використанням продуктів трудової

та художньо-творчої діяльності. Однак, якщо ставиться завдання дати ще й певні навички (вишивання, склеювання, вирізання тощо), це знижує рівень самої гри, а в багатьох випадках призводить до її припинення. Тому для цих ігор доречною є така діяльність, навичками якої діти вже володіють.

Улітку, коли дитячі знання та досвід значно збагатилися, менше часу витрачається на одягання, роздягання, збирання на прогулянку, є можливість повніше задовольняти потреби дітей у грі.

Так, з вихованцями молодшої групи після денного сну проводяться веселі рухливі ігри, ігри з піском та іншим будівельним матеріалом. Можна запропонувати малятам побавитися заводними іграшками, послухати музичну шкатулку, пограти в нескладну дидактичну гру типу "Вгадай, хто покликав", "Впізнай, що це", "Хто як кричить?". Якщо погода вітряна, прохолодна, доцільно організувати ігри з вітрячками або запропонувати дидактичні ігри. Сонячного спекотного дня малюкам подобається купати ляльок, мити іграшки, пускати мильні бульбашки.

Улітку у середній та старшій групах слід активно впроваджувати творчі ігри з використанням природного матеріалу. Не варто залишати поза увагою також ігри-драматизації, оскільки діти вже мають достатньо знань та досвіду для інсценування знайомих літературних творів. Старшим дошкільнятам можна запропонувати дидактичні ігри, які за змістом пов'язані з навчальною програмою з рідного мовлення, ознайомленням з навколишнім світом, з навчанням лічби тощо. Слід активно запроваджувати відгадування загадок, знаходження частин предмета та його складання, які проводяться як з усією групою, так і з окремими дітьми. У дощові дні діти охоче гратимуть у настільні ігри (шашки, шахи, ігри-лабіринти, ігри з кубиками, настільний хокей тощо).

Ігри-забави досить популярні й у старших дітей. "Веселі подорожі", "Спритні рибалки" та інші розважають та зацікавлюють їх. Але варто вдумливо поставитися до змісту цих ігор, подбати, щоб вони не лише розважали, а й слугували педагогічним цілям.

Дітям подобаються будівельні ігри. Тож матеріали для них завжди мають бути на спеціально відведеному місці, щоб діти мали можливість розпочати різні ігри — будівельні, сюжетні, які тривають кілька днів (наприклад, "Побудова дачі", яка "переобладнується" багато разів і може перетворитися на іншу споруду, куди діти

проводять електрику, телефон, біля якої будують сауну тощо).

Закінчується насичений цікавими різноманітними іграми день. Вихователь нагадує, що треба навести лад серед іграшок, усе покласти на свої місця. Прибиранню також можна надати вигляд гри, при цьому вихователь привчає дітей до послідовності, виконання установлених правил, підтримання порядку. "Де наші робітники?— запитує вихователь, — Мабуть, пішли вечеряти. — А треба ж матеріали до складу відвезти, щоб завтра закінчити "будівництво". Почувши такі слова, "робітники" швидко й охоче збирають матеріали. "А ви, пане водію, — запитує вихователь, — куди везете іграшки? — До шафи. — Швидше везіть, робочий день завершується, треба ставити машину в гараж".

Окремі аспекти планування ігрової діяльності

План дає вихователеві змогу заздалегідь продумати методи й прийоми навчання і виховання дітей, бачити шляхи досягнення поставленої мети. Усе, що планує вихователь, має забезпечувати гармонійний розвиток особистості кожної дитини. Слід пам'ятати: планування має бути гнучким, адже на його реалізацію можуть вплинути непередбачені чинники. План — це не формальність, а неодмінна умова успішної та плідної роботи з дітьми, де головне — не схема і форма, а зміст.

Розглянемо планування сюжетно-рольової творчої гри, в якій найуспішніше формується змістовна ігрова діяльність дошкільнят та їхні взаємини. Аналіз планів навчально-виховної роботи показав, що між ігровою діяльністю та змістом занять із ознайомлення з навколишньою дійсністю, спостереженнями поза заняттями (наприклад, на прогулянці) часто немає жодного зв'язку. Але ж такі спостереження випадкові, непродумані й малоцінні для загального розвитку дитини. Також часто недостатній зв'язок між навчанням на заняттях, творчими іграми та працею дітей.

Щоб правильно організувати керівництво іграми, вихователь має, вивчивши ігрові інтереси та рівень розвитку творчих ігор своїх вихованців, скласти перспективний план розвитку ігор на місяць, квартал, півріччя, рік, вказавши теми ігор, обсяг та шляхи їхнього розвитку.

Крім того, конкретизуючи перспективний план, педагог повинен скласти календарно-тематичні плани навчально-виховної роботи (з урахуванням вікових

особливостей дітей та рівня їхнього розвитку). Якщо в дітей виникла цікава й корисна у виховному сенсі гра, вихователь має підтримати дитячу ініціативу, змінивши намічену ним ігрову тематику.

Тематичним планом охоплюються ті розділи програми, які сприяють збагаченню змісту сюжетно-рольових та будівельних ігор, забезпечуючи концентровану подачу матеріалу з метою підтримання й розвитку інтересу до тієї чи іншої гри.

Відповідно до провідних ігрових інтересів тематичне планування має включати конкретні спостереження за предметами та явищами навколишнього середовища, екскурсії, добір художньої літератури, ознайомлення з творами мистецтва; конструювання, ліплення, аплікації і малювання; іграшки та атрибути для ігор (вказати, що треба придбати, що — виготовити за допомогою батьків, що — разом з дітьми).

Під час гри може виникнути потреба в таких атрибутах, які не можна було передбачити заздалегідь. У таких випадках слід підтримати ініціативу дітей, допомогти виготовити або замінити іншими предметами необхідні атрибути і цим самим підтримати інтерес до гри.

Планування роботи з організації сюжетно-рольових ігор для молодших дошкільнят має свої особливості порівняно з плануванням для старших груп. Календарні плани молодших і середніх груп передбачають не лише створення умов для проведення творчих ігор, а й прийоми навчання дітей конкретних дій з іграшками, демонстрацію конкретних ігрових дій. Вихователь планує умови та прийоми, які сприяють проведенню ігор, ним організованих, ігор за особистим задумом, ігор поруч, ігор разом тощо. У молодших групах вихователь планує свою особисту участь в іграх, що створює більш сприятливі умови для організації та керівництва іграми дітей. Ураховуючи те, що в старшому дошкільному віці гра стає самостійною діяльністю, змінюються методи та прийоми керівництва грою, що дістає відображення в календарному плані. Так, участь вихователя в іграх, яка мала велике значення в молодших групах, уже не є такою актуальною.

У календарному плані розписано прийоми стимулювання діяльності дітей: вибір теми гри, розподіл ролей, налагодження позитивних взаємин тощо. Час проведення ігор чітко не визначається, а планується сумарно з іншими педагогічними процесами. Таким чином, кількість часу, який залишається для ігор, значною мірою залежить від

того, коли дитину привели до садка, які навички самообслуговування вона має, які взаємини склалися між дітьми, як вони переходять від одного режимного моменту до іншого, чи вміють добирати іграшки тощо.

Керівництво іграми здійснює безпосередньо вихователь, причому воно має бути тактовним, певною мірою інтуїтивним. Педагог ураховує індивідуальні та вікові особливості дітей, конкретну ситуацію, дитячий та власний досвід, формуючи у вихованців наполегливість, активність, готовність до подальшої діяльності.

Визначаючи компетентність дошкільнят в ігровій діяльності згідно з Базовим компонентом дошкільньої освіти в Україні, доцільно враховувати такі показники: складність сюжету, його чіткість, наближеність до реального життя, перспективність, логічну завершеність; визначеність ролей, їх узгодженість, типізацію та індивідуалізацію їхніх основних характеристик, адекватність ігрових дій; чітке визначення правил гри, дотримання їх дитиною; збалансоване спілкування з товаришами, оптимістичний настрій.